

ÇİN'İN BARIŞÇIL YÜKSELİŞİNE MUHAFAZAKÂR-REALİST “ÇÖZÜMLER”

CONSERVATIVE-REALIST “SOLUTIONS” TO CHINA’S
PEACEFUL RISE

Arş. Gör. Dr. Kerem GÖKTEN*

ÖZET

Çin’in çarpıcı yükselişi, içinde bulunduğumuz yeniden yapılanma döneminin en önemli gelişmelerinden biridir. Çin’in küresel ekonominin atölyesi haline gelmesine bağlı olarak eriştiği iktisadi güç büyük ilgi uyandırmaktadır. Ülkenin yükselişi sırf kendi geleceğine değil, kapitalist dünya-ekonomisinin geleceğine ilişkin birçok soruyu akla getirmektedir. Çin’in dünya-sistemine geri dönüşü, özellikle bu ülkenin eski vasalları olan devletlerle Soğuk Savaş döneminde yakın bir işbirliği geliştirmiş olan ABD’yi ilgilendirmektedir.

Bu çalışma ilk olarak ABD-Çin ilişkilerini muhafazakâr realist bakış açısıyla anlamaya çalışan, politika önerilerinde bulunan belli başlı düşünürlerin görüşlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çin’in izlediği “barışçıl yükselme” siyasetinin samimiyetinden duyulan şüpheler üzerinde yükselen muhafazakar realist yaklaşımlar, bu ülke ile ABD arasında bir gerilim yaşanmasının kaçınılmazlığına vurgu yapmaktadırlar. Ortada geç kalkanın, ihtirash bir güç vardır ve bu gücün geçmişteki örneklerden(Almanya, Japonya) farklı hareket etmesi için herhangi bir sebep yoktur. Sorun böyle konulunca, ortaya atılan politika önerileri de ABD’nin hegemonik konumunun sürdürülmesi ve pekiştirilmesi doğrultusunda biçimlenmektedir. Çalışmanın son bölümünde bu yaklaşımların ABD-Çin ilişkilerinin günümüzde aldığı biçimi anlamada, gerçek resmi yakalamada ne kadar başarılı oldukları tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çin, ABD, saldırgan realizm, barışçıl yükseliş, hegemonya

ABSTRACT

China’s impressive rise as a power is one of the most important events of reconstruction period which we live in. China has reached a level of economic power by being a workshop of the global economy as a whole and this has resulted in an arousing interest amongst many as well as some questions with regards to both China’s and global capitalist economy’s future. This of course is especially true about U.S., who has developed close relations with China’s old vassal states, during the Cold War period.

This study firstly aims to explore the opinions of chief thinkers who are trying to analyze the US-China relations from the conservative realist

* Ordu Üniversitesi Ünye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü

perspective. Conservative realist perspectives suspicious of China's "peaceful rise policy", conclude that tension between the U.S and China is inevitable. According to these perspectives, China is a late-developing and an ambitious power and there is no reason for China to act differently from the exemplary precedents (Germany, Japan). Once the problem is defined as such, then the policy proposals seem to go parallel with consolidation of the hegemony of the U.S. In the final part of the article, these perspectives will be evaluated with regards to the present U.S.-China relations.

Key Words: *China, The US, offensive realism, peaceful rise, hegemony*

"Aynı gemideki insanlar birbirine yardım ederler."

Çin Atasözü

1. GİRİŞ

20. yüzyılın son çeyreği oldukça dramatik değişikliklere sahne oldu. Kapitalist dünya-ekonomisinde, her biri ayrı inceleme konusu olabilecek bir takım gelişme ve yönelimler yaşandı. Parasalcı karşı devrim, Petrol Krizleri, borç krizleri, ulusal kalkınmacı devletin gözden düşüşü, Soğuk Savaş'ın sona ermesi (kapitalizmin "nihai zaferinin" ilanı), finansın üretimden bağımsızlaşması, bölgeselleşme eğilimleri bu zaman dilimi içinde yaşananlar arasında ilk akla gelenler.

20. yüzyılın kapanışına damgasını vuran bu olgulardan günümüzde en çok tartışılanlarının SSCB'nin dağılması ve Doğu Asya'nın yükselişi olduğu yolunda değerlendirmeler yapılmaktadır. Söz konusu iki gelişmeden SSCB'nin dağılışı daha dramatik etkilere yol açması nedeniyle sosyal bilimcilerin gündemini daha fazla meşgul eder gözükmüş, Doğu Asya'nın yükselişi görece arka planda kalmıştır (Arrighi vd, 2003a: 1). 1990'ların ikinci yarısıyla birlikte bu meşguliyet halinde bir kaymanın olduğu, Doğu Asya'daki "kıpırdanmanın" entelektüellerin mesailerini daha fazla işgal eder hale geldiği görülmektedir.

Doğu Asya ister başarılı kalkınma örnekleriyle ister 1990'ların sonunda yaşadığı iktisadi krizle olsun, dünya ekonomik-politik coğrafyasını anlamaya çalışanların gündemlerinin ilk sırasındaki yerini muhafaza edeceğe benzemektedir. Bölgenin dikkatleri üzerine çekmesinin diğer bir nedeni, 1990'ların ortalarına kadar "Dört Kaplan"ın¹ ve bu dönemle neredeyse eşzamanlı olarak Çin'in yüksek büyüme performansına sahne oluşudur.

¹ Asya bölgesinde Japonya'nın ardından sanayileşen dört ülkeyi tanımlamak için kullanılan bu tabir ile Tayvan, Güney Kore, Singapur ve Hong Kong kastedilmektedir.

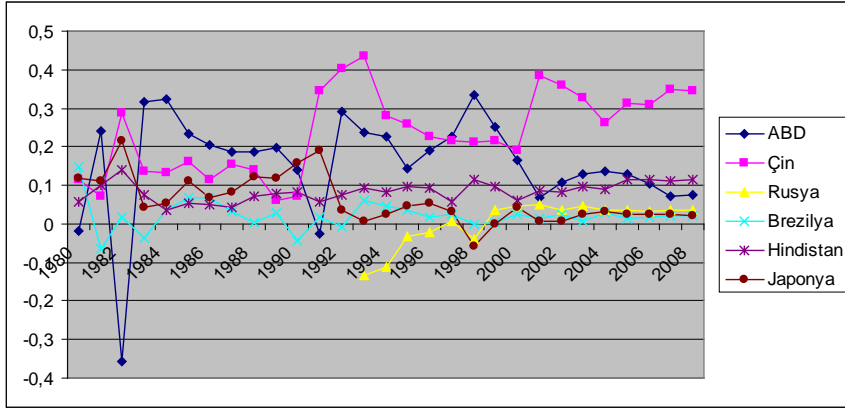
Çalışmaya konu olan Çin'in, son on yıllık zaman zarfında, ilgi odağı olma hususunda hem Japonya'yı hem de bu ülke ve ABD himayesinde yüksek gelirli ülkeler arasına katılan Dört Kaplanı geride bıraktığı gün gibi aşıkârdır. Çin 1990'lı yıllarla birlikte güçlü bir devlet olarak devletlerarası sisteme "geri dönmüştür". Bu geri dönüşün "Yeni Amerikan Yüzyılı" projesi (ABD dış politikasına muhalif çevrelerin yeğlediği tabirle neo-muhafazakâr imparatorluk projesi) ile çakışması, mücadele sahası Doğu Asya olan iki yüzyıllık bir hesabı akıllara getirmektedir. Daha açık bir ifade ile, Çin'in 19. yüzyılın ikinci çeyreğinde – Batı dünyasının doğrudan müdahalesi sonucunda- kaybettiği Doğu Asya ekonomik-politik coğrafyasının merkezi olma konumuna yeniden göz diktiği, bölgesel ve küresel etkinliğini artırma gayreti içine girdiği yolunda çok sayıda değerlendirme yapılmaktadır.

Çin'in "reform ve dışa açılma" serüveninin geldiği nokta, bir dizi tartışmayı gündeme getirmektedir. Çin'in "barışçıl yükselişi"nin² nereye kadar süreceği, bu yükselişin küresel iktisadi ve siyasal dengeleri nasıl etkileyeceğine ilişkin çok sayıda görüş ortaya atılmaktadır. Devletler, ulusötesi kapitalistler ve toplumlar arasındaki çatışmaların mevcut hegemonik gücün (ABD) düzenleme yeteneğini aşması, Avro bölgesi ve Japonya'nın içinde bulunduğu kronik stagnasyon (tıkanma) sorunu, Hindistan, Rusya ve Brezilya'nın içinde buldukları iktisadi canlanma konjonktürüne karşın dünya ekonomisine önderlik etme konusunda pek istikbal vaat etmemeleri liderlik pozisyonu için akla yatkın tek aday olarak Çin'in görülmesine neden olmaktadır (Li, 2008a: 87). Petras daha kati bir ifadeyle, Çin'in bir sonraki iktisadi süper güç olacağı yolunda genel bir uzlaşa bulunduğu işaret eder (2006: 423). Arrighi ve Silver, Çin uygarlığının rönesansını ve Doğu Asya sermayesinin artan gücünü gündeme getirirler. Hatta, Çin merkezli uygarlığın ABD hegemonyasının ardında bırakacağı sistem düzeyindeki sorunlara sistem düzeyinde çözümler üretebileceğine ilişkin bir umut beslerler (1999; 286–289). Bazıları daha da ileri giderler, ABD'nin 20. yüzyıldaki yükselişi gibi, Çin'in de 21. yüzyılın başlarında güçlü bir yükseliş gerçekleştireceği ve bu yüzyıla adını vereceği kehanetinde bulunurlar (Shenkar, 2005: 42).

Hiç kuşku yok ki, yukarıdaki beklenti ve öngörülere dayanak teşkil eden bir takım gelişmeler söz konusudur. Ülke büyüme (üretim üssü haline

² Barışçıl Yükseliş doktrini Çin Merkezi Parti Okulu'nun başkan yardımcılığı görevinde bulunmuş ve bugünün devlet başkanı Hu Jintao'nun yakın çalışma arkadaşı olan Zheng Bijian tarafından 2002 yılında ortaya atılmıştır. Batı kaynaklı "Çin tehdidi" teorilerine yanıt verme amacıyla geliştirilmiştir. Zheng ülkesinin teritoryal yayılmacılık ve diğer ülkelere meydan okuma gibi bir niyetinin olmadığı, amaçlarının dünya düzenine meydan okuma değil, entegre olmak olduğunu ifade eder. Barışçıl Yükseliş stratejisinin Çin için bir kalkınma yolu ve patikası olduğunu vurgulayan Çinli strateji, ABD'ye ortak gelişme ve karşılıklı faydaya dayalı bir işbirliği çağrısında bulunur. Zheng'in ortaya attığı doktrin ÇKP'nin en üst karar organı olan ve 2002 yılında onaltıncısı toplanan Ulusal Kongre'de de güçlü bir tasvip görmüştür (2005: 1-2, 75-81).

gelme), doğrudan yabancı yatırımlara ev sahipliği yapma, ihracat gibi can alıcı iktisadi göstergeler açısından etkileyici, etkileyici olduğu kadar istikrarlı bir performans göstermektedir. Çin İstatistik Kurumu'na göre 1979–2007 yılları arasında Çin'in GSYİH'si ortalama %9,8 artış göstermiştir (NBSC, 2008). Maddison, resmi oran kadar yüksek olmasa da benzer bir zaman dilimi için (1978–2003) ortalama %7,9'luk bir büyüme oranı açıklamaktadır (2007: 60). Tüm dünyanın gözünü kamaştıran bu büyüme trendinin sonunda, Çin ekonomisi 1978'deki GSMH büyüklüğünün 15,1 katına ulaşmıştır. Ülke ekonomisi, küresel ekonomi ile bütünleşme derecesinin iyiden iyiye arttığı 2000–2007 yılları arasında tam bir misli büyümüştür³. Şekil 1, Çin ve seçilmiş ülkelerin dünya ekonomisinin büyümesine yaptığı katkıyı göstermek amacıyla hazırlanmıştır. 1980-2008 aralığını kapsayan hesaplama, hegemonik güç⁴ ABD ve Asya'nın en gelişmiş ülkesi Japonya'nın yanısıra, ayrışma tezlerinin esin kaynakları olan Brezilya, Hindistan ve Rusya da dahil edilmiştir.

Kaynak: Gökten, 2009: 314.

Not: 2007 ve 2008 yılına ait hesaplamalara temel teşkil eden oranlar o yıla ilişkin IMF tahminleridir.

Şekil 1. Seçilmiş Ülkelerin Dünya Ekonomik Büyümesine Yaptıkları Katkılar (1980-2008), (%)

Reform ve dışa açıklık politikasının ilk yıllarında dünya ekonomisinin büyümesine %10'dan az bir katkı yapan Çin, katkısını 1993'te %44'e kadar çıkarmıştır. Ülkenin dünya GSYİH büyümesine katkısı 2001'den bu yana %30-%40 bandına yerleşmiş durumdadır. Ülke, söz konusu yıldan itibaren bu alandaki liderliğini kimseye kaptırmamış, payı %10'lara doğru gerileyen ABD ile arasındaki farkı gittikçe açmıştır. Özetle Çin, küresel kapitalist ekonominin büyümesini sürdürebilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

³ Bu sonuçlara NBSC, 2008 Tablo 2.5 yardımıyla ulaşılmıştır.

⁴ Burada ABD diğer devletler üzerinde kurduğu iktisadi, kültürel ve askeri üstünlük nedeniyle hegemonik güç olarak nitelenmiştir.

Çin'in Barışçıl Yükselişine Mubafazakâr-Realist "Çözümler"

Şekil 1, Çin sistemin büyüme motoru haline gelirken Japonya'nın içine girdiği bilinen durgunluğu bir başka açıdan gözler önüne sermektedir. Seçilen ülkeler arasında Hindistan, dünya ekonomik büyümesine yaptığı katkıyı yavaş ama istikrarlı biçimde arttıran bir diğer dev stratejik rezerv olarak dikkati çekmektedir. Adı geçen ülke 1980'lerde %5'ler dolayında olan katkısını günümüzde %10'un üzerine taşımıştır.

Çin, doğrudan yabancı sermaye yatırımları alanındaki performansı ile de dikkat çeker. Ülke, 2007 yılında 75 milyar ABD Doları civarında doğrudan yabancı yatırıma ev sahipliği yapmıştır (NBSC, 2008). 2008 yılı için söz konusu tutar 108 milyar ABD Doları olarak açıklanmıştır (WIR, 2009: 249). Geçtiğimiz günlerde yayımlanan Dünya Yatırım Raporu küresel mali krize karşın Çin'in 2009 yılında 95 milyar ABD Doları tutarında doğrudan yabancı yatırım çektiğine yer vermektedir (WIR, 2010: 170)⁵. Çin denince ilk akla gelen iktisadi göstergelerden olan ihracatta da önemli bir gelişme yaşanmıştır. 2011 yılı başında ülkenin, 1.2 trilyon dolarlık ihracatı ile dünyanın en büyük ihracatçısı olma unvanını Almanya'nın elinden aldığı açıklanmıştır (NBSC, 2010; WTO, 2010: 13).

Özetle, Çin'in çarpıcı yükselişi, küresel kapitalizmin içinde bulunduğu yeniden yapılanma döneminin en önemli gelişmelerinden biridir. Çin'in küresel ekonominin atölyesi haline gelişine koşut olarak eriştiği iktisadi güç büyük ilgi uyandırmakta, ülkenin yükselişi sırf kendi geleceğine değil, kapitalist dünya-ekonomisinin geleceğine ilişkin birçok soruyu akla getirmektedir. Henüz otuz yıl öncesine kadar dünya ekonomisine en kapalı coğrafyalardan biri olan Çin, ilk bakışta uygulamaya koyduğu reform ve dışa açıklık politikasının meyvelerini kısa sürede toplamış bir başarı örneği olarak gözükmekte ve takdir toplamaktadır.

Çin'in dünya-sistemine geri dönüşü, en çok bu ülkenin eski vasalları⁶ olan devletlerle (Japonya, Güney Kore vs.) Soğuk Savaş döneminde benzer

⁵ Bir önceki yıla kıyasla gerçekleşen %12'lik gerileme ilk bakışta önemli gözükmemektedir. Ancak, 2009 yılında doğrudan yabancı yatırımların dünya ölçeğinde %37 oranında gerilediği göz önüne alınırsa yaşanan kaybın görece küçüklüğü ortaya çıkar. 2009 yılına ait doğrudan yabancı yatırım rakamları için bkz. WIR, 2010: 167-171.

⁶ Burada 18. yüzyılın sonlarıyla birlikte sarsıntıya uğramakla birlikte 19.yüzyılın ortasına kadar varlığını sürdüren Çin merkezli Doğu Asya Sistemine gönderme yapılmaktadır. Çin merkezli haraç-ticaret sistemi olarak da adlandırılan sistemde, Çin İmparatorları Kore, Japonya, Ruyuku Adaları, Vietnam, Laos, Burma hükümdarlarına siyasal meşruiyet tanıyor, onları güvenlik şemsiyesi altına alıyordu. Buradaki haraç ilişkisi, çağrıştırdığı anlamdan çok farklı, sembolik bir nitelikteydi. Tabii ülkelerin İmparatorluğa verdikleri hediyeler, çoğu kez karşılığında aldıkları hediyelerden daha değersizdi. İmparatorluk çevreden çektiği kaynakları, yatırım olarak çevreye döndürme konusunda cömertti. Vasal devletler Çin'in sağladığı elverişli ortamda deniz aşırı ticaret yapıyor, İmparatorun otoritesine boyun eğmenin ödülünü fazlasıyla alıyorlardı. Sistem vasal ülkelere otonomilerini önemli ölçüde korudukları, merkezle ticari rekabet içinde bulunabildikleri politik-ekonomik bir etkileşim sahası sunuyordu (Arrighi vd., 2003b: 269, 283, 291).

bir ilişki geliştirmiş olan ABD'yi ilgilendirmektedir. Çin'in yükselişinin hegemonik pozisyonunu yitirmeme gayretindeki ABD'yi bu kadar yakından ilgilendirmesine karşın, söz konusu ülkenin dört başı mamur bir Çin siyasetinin varlığından söz etmek güç gözükmektedir. ABD yönetiminin bugüne kadarki politikaları, yükselen Çin'in sistem ile bütünleştirilmesi yönünde yoğunlaşmakla birlikte; yer yer gerilen iki ülke ilişkileri, Çin'i revizyonist bir devlet olarak takdim eden tezlerin Beyaz Saray nezdinde yandaş bulmasına neden olmaktadır.⁷ Bu çalışmada ABD-Çin ilişkilerini ve bu ilişkilerin 21. yüzyılda alacağı biçimi "muhafazakar realist" paradigma çerçevesinde okuyan, politika önerilerinde bulunan belli başlı ABD'li teorisyenlerin görüşlerine yer verilecektir⁸.

Çalışmanın ana amacı, Çin'in yükselişini ve iki ülke arasındaki ilişkileri sıfır toplamlı oyun biçiminde formüle eden muhafazakâr realistlerin Çin'in gücünü abartma eğiliminde oldukları, daha önemlisi Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) liderliğinin felsefesini, ülkenin imkan ve kabiliyetlerini, iktisadi yapı ve konjonktürü yanlış okuduklarını ortaya koymaktır. Çalışmada Çin-ABD arasındaki karmaşık ilişkileri bir ulusal güvenlik sorununa, "iyi-kötü" mücadelesine indirgeyen muhafazakâr realist yaklaşımın zaaf ve açmazları ortaya koymakla yetinilmeyecek; iki ülke arasında ilişkinin doğasında "jeoekonomik karşılıklı bağımlılığın" yattığı gösterilmeye çalışılacaktır. Gerek Çin-ABD ilişkilerinin gerçek resmini yakalamanın gerekse bu hassas, yer yer gerilimli işbirliğinin küresel etkilerini (küresel bir sistem olarak kapitalizmin yeniden üretilmesi) anlama ve anlamlandırmanın yolunun meseleyi ortak yaşam ilişkisi doğrultusunda okumaktan geçtiği ileri sürülecektir.

II. "Sarı Tehlike"nin Teorizasyonu

Mearsheimer, "muhafazakâr realist" uluslararası ilişkiler teorisinin bu alanda en öne çıkan ismidir. Hatta Mearsheimer'ın önceki cümlede adı geçen realist kampın baş teorisyeni olduğu ileri sürülebilir. Yaklaşım ve önerileri

⁷ G. W. Bush döneminin Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice Çin'in yükselişinden rahatsızlık duyanlara iyi bir örnektir. Rice Çin'in statükocu bir güç olmadığını, Asya'daki güç dengesini kendi lehine bozmaya çalıştığını ileri sürmüştür. Çin'in Asya-Pasifik bölgesinin istikrarına yönelik potansiyel bir tehdit olduğunu ileri süren Rice, Clinton yönetiminin bu ülkeye yönelik "stratejik partner" nitelemesini eleştirmiştir (2000: 56). "Stratejik partner" nitelemesi, Bush yönetimine yakın isimlerden J.P. Pinkerton tarafından da naif bulunur (2005a).

⁸ Realizm uluslararası ilişkiler disiplinin en önemli okulları arasında yer alır. Hatta realist teorisinin söz konusu disiplinde anaakım olduğunu ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Uluslararası ilişkiler teorisinin en eski akımı olan realizm, zamanla kendi içinde klasik realizm, liberal realizm, neoklasik realizm, neorealizm(yapısal realizm) gibi ana kolları ayrılmış, bu ana kollar içinde de farklı yaklaşımlar ortaya atılmıştır. Çalışmada ele alınan muhafazakar/saldırgan realizm neorealizmin bir alt dalıdır.

nedeniyle "saldırgan realist"⁹ olarak da adlandırılan ünlü teorisyene göre Çin'in barışçıl yükselme stratejisi süreklilik arz etmeyecektir. Diğer bir ifade ile, ABD ile Çin arasında bir ihtilaf yaşanması kaçınılmazdır (2001: 402; 2005a; 2005b).

Mearsheimer, 2001 tarihli ünlü eserinde Çin'i ABD'yi tahtından indirecek güçte bir rakip olarak görmez. Bu ülkenin iktisadi gücünün bölgesel bir hegemon olma noktasından uzak olduğundan dem vurur ve askeri yetenek açısından ABD'ye kıyasla çok zayıf olduğuna işaret eder. Bununla birlikte, Çin'i sahip olduğu potansiyelden ötürü ABD'nin 21. yüzyıldaki en güçlü rakibi olarak görür. Çin'in bugüne kadarki büyüme performansını önümüzdeki on yıllarda da sürdürmesi halinde, bu ülkenin ABD için savaşa kadar varabilecek yoğun güvenlik sorunları yaratacağı tahmininde bulunur.¹⁰ Ünlü uluslararası ilişkiler teorisyeni, Kuzeydoğu Asya'daki güç yapısının (Rusya, Çin ve ABD'nin oluşturduğu dengeli çok kutupluluk) eninde sonunda değişeceğinden hareketle iki senaryo ortaya atar. İlk senaryo, Çin'in potansiyel hegemon haline gelemediği, ABD'nin birliklerini bölgeden çekerek güvenliği Japonya'ya devrettiği durumdur. Bu senaryo gerçekleşirse güç yapısında köklü bir değişiklik yaşanmayacak, dengeli çok kutupluluk devam edecektir. İkinci ve gerçekleşmesi pek arzu edilmeyen senaryo, Çin'in potansiyel hegemon haline gelmesi ve bölgedeki güç yapısının "dengesiz çok kutupluluğa" doğru evrilmesidir. ABD, ikinci senaryonun gerçekleşmesini önlemek, dolayısıyla Çin'in büyümesini yavaşlatmak için henüz geç kalmamıştır. Bunun için ABD liderliğinin

⁹ Stephen Walt, neo-realist yazarları savunmacı ve saldırgan realistler olarak iki geniş kampa ayırır. Buna göre, her iki grup da devletlerarası ilişkilerin anarşik doğasını, devletlerin yaşayabilmek için güce gereksinim duyduklarını kabul ederler. Anlaşmazlık ne kadar gücün "yeterli" olduğu konusunda çıkar. Savunmacı realistler, *status quo'yu* savunmanın daha kolay ve az maliyetli olduğunu, aşırı güç elde etme arayışlarının büyük devletlerin kendi kendilerini yenilgiye uğratmaları ile sonuçlanabileceğini ileri sürerler. Savunmacı kamp, bununla sınırlı kalmayarak devletlerin güvenlik politikalarını biçimlendiren unsurlar içinde coğrafya ve teknolojiye yer verir. J.J. Mearsheimer, D.C. Copeland, E.J. Laps, F. Zakaria gibi isimlerin başını çektiği saldırgan realistler ise devletlerin davranışlarının hayatta kalma, *status quo'yu* koruma gayretiyle sınırlı olmadığını vurgularlar. Savunmacı realistleri devletlerin statükoyu niçin tehdit ettiklerini, maliyetli işgallere niçin giriştiklerini açıklamamakla eleştiren saldırgan realistler, devletlerin diğer devletlerin niyetlerini, geleceğe yönelik planlarını doğru biçimde sezme yeteneklerinin kısıtlı olduğunu, bu nedenle gelecekteki meydan okumalara karşı kendi önlemlerini geliştirdiklerini, güvenliklerini sağlamak için maksimum güç arayışına girdiklerini ileri sürerler (Nuruzzaman, 2006: 242-244; Mearsheimer, 2001:21; Wang, 2004: 176-177).

¹⁰ Mearsheimer'in Çin ile ABD arasında işbirlikçi ilişkiler yerine rekabetçi ilişkileri öne çıkarmasının ardında, geçmişte etkileyici büyüme performansları gösteren geriden gelen ülkelerin o dönemin hegemonuna meydan okumuş olmaları yatar. Ünlü muhafazakar realist, 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başındaki Almanya-İngiltere, İkinci Dünya Savaşı öncesi Japonya-ABD ilişkilerinin bir benzerinin Çin ile ABD arasında cereyan edeceğine inanır (2005a).

yapması gereken, ikili ilişkilerde süregelen yapıcı tutumu¹¹ bir yana bırakmaktır (2001: 362, 398–402).

Mearsheimer söz konusu eserinde ve daha yeni tarihli çalışmalarında sürekli olarak “dengeleyici koalisyon” fikrini işlemiştir. İstikrarsızlık unsuru Çin, ABD önderliğinde Hindistan, Japonya, Singapur, G. Kore, Rusya ve Vietnam’ın oluşturacağı dengeleyici-çevreleyici koalisyon tarafından bertaraf edilebilecektir (2001: 400; 2005b). Mearsheimer’in bu son görüşlerinin, Beyaz Saray tarafından benimsendiği söylenemezse de G. W. Bush yönetiminin Çin’i “stratejik rakip” olarak görmeye başlamasında, Clinton dönemindeki uzlaşmacı, yapıcı tutumun dozunun düşürülmesinde etkili olduğu ileri sürülmektedir (Arrighi, 2005: 140, 2007: 204). Beeson, Mearsheimer’in geliştirdiği yaklaşımın Amerikan dış politika çevrelerini etkilemekle kalmadığı, dünyanın her yerinde Çin’in büyük bir güç olarak yeniden ortaya çıkışından kaygı duyanlar tarafından benimsenen en yaygın yaklaşım olduğunu ifade eder (2009: 95–96).

Kaplan, Mearsheimer’in “dengeleyici koalisyon” yoluyla Çin’i çevreleme stratejisini ayrıntılandıran bir isim olarak devreye girer (Arrighi, 2007: 284). Kaplan tıpkı Mearsheimer gibi Çin’in büyük bir güç olarak ortaya çıkışının kaçınılmazlığına ve böylesi bir ortaya çıkışın ABD çıkarlarına yönelik mutlak bir tehdit oluşturacağına inanmaktadır. Kaplan, Çin’in geçmişte Almanya ve Japonya’nın izlediği yolu izleyeceği, bir istisna teşkil etmeyeceği öngörüsünde bulunur (2005).

Kaplan’ın ABD için çizdiği strateji “Yeni Soğuk Savaş”¹² adıyla anılır. Yeni Soğuk Savaş’ın kazanılabilmesi için askeri maceralara girişilmesinden çok Bismarkçı bir çevreleme siyasetinin¹³ izlenmesi gerektiğini ileri sürülür. Kaplan, yeni mücadele sahasının Atlantik yerine Pasifik olması münasebeti

¹¹ Mearsheimer’in yapıcı tutumdan kastı, Clinton yönetiminin Çin’i dünya ekonomisine entegre etme ve bu ülkenin hızlı iktisadi gelişimine yardımcı olmak olarak özetlediği liberal politiklardır. Zengin ve küresel ekonomiye entegre olmuş bir Çin’in statükodan yana bir güç haline geleceğine yönelik liberal inancı doğru bulmayan Mearsheimer, zengin bir Çin’in bölgede hegemonya kurma heveslisi saldırgan bir devlet portresi çiziceğine inanır (2001: 402).

¹² Yeni Soğuk Savaş, ABD’nin 21. yüzyılda İslami-Konfüçyüsçü dünya/ititafak ile yaşayacağı ileri sürülen gerginliği ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu mücadele tıpkı Doğu Bloğu ile yaşanan Soğuk Savaş’ta olduğu gibi iktisadi, politik ve kültürel boyutlara sahip olacaktır. Kaplan, İslami-Konfüçyüsçü ittifakın asıl tehlikeli bileşeninin Çin olduğu ve bu ülkenin güç mücadelesinde asimetrik yöntemleri de kullanmaktan çekinmeyeceğini ileri sürer (Kaplan, 2005, Chin, 2005).

¹³ Otto von Bismark’ın 1873-1877 yılları arasında Fransa’ya yönelik olarak hayata geçirdiği politika. Fransa’nın seçimle işbaşına gelen Katolik ve monarşist eğilimli başkanı M.E. MacMahon’u ülkesi için bir tehdit olarak gören Bismark, Fransa içinde liberal cumhuriyetçileri desteklemiş, MacMahon iktidarını Avrupa içinde yalnızlaştırıcı bir siyaset izlemiştir. Ayrıntı için bkz. Stone, 1994

ile çevreleme siyasetinin NATO yerine Pasifik Komutanlığı(PACOM) ittifak sistemi aracılığı ile hayata geçirilmesi gerektiği fikrindedir. Hindistan, Güney Kore, Tayland, Singapur, Avustralya, Yeni Zelanda gibi ülkeleri kapsayan; askeri yardım, kara-deniz savunma sistemlerinin kurulmasını ve ortak tatbikatları içeren bir ittifak bloğu inşasının gerekliliğine vurgu yapılır (Kaplan, 2005). Pasifik ittifakının bu formüle edilmiş biçimiyle hayata geçirilmesi halinde, PACOM'un Soğuk Savaş döneminde SSBC'yi dengelemek adına NATO'nun yaptıklarının aynısını yapacağı ileri sürülebilir. Özetle Kaplan, ABD'ye, Nixon öncesi Çin politikasının bir benzerini önermekten daha ileri gidememektedir. Kaplan'ın ABD'nin müttefikler listesini genişletmekten öteye geçemeyen "Yeni Soğuk Savaş" stratejisini, Bismark'ın adı ile birlikte anmak şansölyenin diplomatik dehasına büyük haksızlık olacaktır.

Amerikan muhafazakâr çevrelerinin önde gelen simalarından Pinkerton'un "Mutlu Üçüncü" stratejisi, Kaplan-Mearsheimer'ın koalisyon inşası stratejisi ve Kissinger'in iktisadi işbirliğine vurgu yapan yaklaşımlarına kıyasla daha şiddet merkezlidir. ABD'nin 1798'den bu yana tüm hegemon ve hegemonyaya aday ülkelerle çatışmaya girdiğini anımsatan Pinkerton, sözü Çin ve Hindistan'ın yükselişine getirir. Tarihi rehber edindiğini belirten Pinkerton, bu yükseliş karşısında tedirginlik duyar. Gelecekte özellikle Çin ile ihtilaf yaşanma olasılığını yüksek gören Beyaz Saray danışmanı, ABD için yükselen güçleri birbirine düşürme stratejisi çizer (2005a). Kaplan'ın PACOM temelli stratejisini gerçekçi bulmayan Pinkerton, geçmişte Almanya'ya karşı iki kez bir araya gelen büyük koalisyonun günümüzde Çin için hayata geçirilmesinin, bu ülke ile büyük çaplı bir silahlı çatışmayı tahrik edecek etki yaratacağını ileri sürer.

J.P.Pinkerton, liberal realist görüşlere karşı daha sert eleştirilerde bulunur. Norman Angell'in Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden birkaç yıl önce ortaya attığı stratejinin günümüzdeki izlerini sürer. Thokas L. Friedman'ın başını çektiği Angellizmin yeniden yükselişe geçtiğinden dert yanar. Ulusların birbirine ekonomik bağlarla bağlanmasının, politik işbirliğini beraberinde getireceğini ve militarizmi anlamsız kılacağı yolundaki görüşlerin eski moda olduğunu, kapitalizmin mantığının ülkeleri birbirine kenetlemeye yetmediğini ileri sürer. Pinkerton, iktisadi işbirliğini merkeze alan Neo-Angellizmin, ancak dogmatik küreselciler ve işadamları için anlamlı olabileceğini savunur (2005a, 2005b). Pinkerton, ulusal güvenliğe karşı kayıtsız kalmakla itham ettiği liberal-realistlerin pozisyonunun yanlışlığını kanıtlamak için Çin'in Unocal'ı satın alma girişiminden, enerji kaynaklarına olan açlığına kadar bir dizi güvenlik tehdidi sıralar (2005a).

Pinkerton bu eleştirilerden sonra ABD'nin seçeneklerinin askeri sovenizm ve naif Angellcilik ile sınırlı olmadığını belirtir ve kendi önerisini ortaya atar. Pinkerton'a göre ABD'nin yeni stratejisi, her kavganın ortasına

atlamak yerine kavga edenlerin ceketlerini tutmak olmalıdır. ABD başkanlarından Theodore Roosevelt'in 20. yüzyılın başında hayata geçirdiği bu strateji, Avrupalı güçlerin hem birbirlerini yıpratmasına hem de ABD'ye olan finansal bağımlılıklarının artmasına yol açmıştı. Pinkerton, ABD'nin Batı kampının liderliğine giden yolun taşlarını döşeyen bu stratejinin, 21. yüzyılda Asya coğrafyasında hayata geçirilebileceğini; Çin, Hindistan ve Japonya'nın birbirine kırdırılabilceğini iddia eder (2005a). Pinkerton'un çizdiği büyük strateji, bölge halkları için bir yıkım vaat etmesi nedeniyle gayri insani, gayri ahlaki bir boyuta sahiptir. Meselenin insani ve ahlaki tarafları bir yana, Pinkerton'un çizdiği stratejide Asya ülkelerinin karşılıklı faydaya dayalı ilişkiler geliştirmek yerine, niçin ABD'nin lehine sonuçlar verecek bir çatışma ortamını tercih edecekleri sorusunun ikna edici bir yanıtı yoktur. Arrighi'nin de ifade ettiği üzere 20. yüzyılın başlarında Avrupa'da yaşanan iç mücadelelerinin karşılığı günümüz Asyası'nda bulunmamaktadır. Arrighi, buna ek olarak, son yarım yüzyılda Asya ülkelerinin birbiri ile çatışmaktan çok emperyal güçlerin arasındaki çatlaklara sızma yolunu izlediklerini hatırlatır. Soğuk Savaş dönemi konjonktürünü kendi lehine kullanan Japonya ve Dört Kaplanı, ABD'nin "teröre karşı savaş"ından kazançlar elde eden Çin'i bu duruma örnek olarak gösterir (2007: 301).

III. Hegemonik Rakiplik mi, Ortak Yaşam İlişkisi Mi?

Peki gerçek resim muhafazakar realist teorisyenlerin çizdiği ile ne ölçüde örtüşmektedir? "Çin mucizesi", mevcut hegemonu alaşağı edecek ve ülkeyi dünyanın yeni hegemon gücü haline getirmeye yetecek gizil güce sahip midir?

Meseleye, Çin'in Mao sonrası iktisadi performansından yeni bir Asya mucizesi çıkarma peşindeki neoliberallerin ve yine aynı performanstan özgün bir kalkınma yolu ve sol adına bir başarı öyküsü yaratma arayışındaki bazı çevrelerin sunduğu analitik çerçevenin dışından bakıldığında başka bir fotoğrafla karşılaşılır. "Çin mucizesi", iç pazar talebiyle ciddi bir orantısızlık gösteren yabancı yatırımlara ve ihracata (dolayısıyla dış talebe) bağımlı bir mucize olarak algılanırsa bambaşka bir analiz yürütme gerekliliği ortaya çıkar. 1990'ların ikinci yarısıyla birlikte iyice belirginleşen dışa bağımlı iktisadi kalkınma, işin içine dünyanın en büyük tüketici piyasası olan ABD'yi sokmaktadır. Çin kalkınma stratejisinin yapısı bu yönüyle anlaşıldığında, iki ülke arasındaki ilişkinin; muhafazakâr realist okulun sunduğu gibi bir rakiplik, hegemonya mücadelesi olmadığı, bir ortaklık ilişkisi biçimini aldığı görülür. Her ne kadar rakiplik ve hegemonya mücadelesi üzerine yoğunlaşan analizler kadar cezbedici olmasa da iki ülke arasındaki ilişkinin açık bir simbiyoz olduğu vurgulanmalıdır. Çin'in ihracat odaklı ekonomisi, ABD'nin borçla finanse edilen ve gayrimenkul köpükleri ile uyarılan tüketim talebine bağımlıdır. ABD'nin tüketimi (Irak, Afganistan savaşı harcamaları dahil) ise dev cari açığının başta Çin olmak üzere, Doğu Asya ülkelerinin cari fazlaları

Çin'in Barışçıl Yükselişine Muhafazakâr-Realist "Çözümler"

tarafından finanse edilmesine bağlıdır (Hung, 2008: 151; Wallerstein, 2005: 1-2). Bugün ABD, dünyanın ihtiyaç fazlası kaynaklarını neredeyse bir başına emen (%90), bu tasarrufları emerken dış borç yükümlülükleri giderek artan bir ülke konumundadır. ABD bu haliyle, hem küresel aşırı kapasitenin soğurulmasına ön ayak olan bir efektif talep merkezi hem de dış borçlarıyla başta Çin olmak üzere dünyanın geri kalanı için yatırım aracı yaratıcısıdır (Li, 2008a: 78-79; 2008b: 21-22).

Çin Komünist Partisi(ÇKP) rejiminin, toplumsal istikrar ve kendi bekası adına ülkedeki dev emek rezervini eritme zorunluluğu, küresel kapitalizmin dev sermaye rezervlerini eritme ve küresel birikimi yeniden başlatma zorunluluğu ile örtüşmektedir. Çin bu bakımdan kapitalist dünya-ekonomisine dev bir stratejik rezerv olarak hizmet vermektedir (Li, 2008a: 13).

Meseleye hangi noktadan bakılırsa bakılsın Çin ile ABD (ve diğer merkez ülkeler) arasında kısa ve orta vadede sürdürülmesi elzem gözükten bir sembiyotik ilişki vardır. Küresel birikim sorununu hafifletmenin tek çözüm yolu olarak görülen Çin'de, ilkel ve devasa birikim programının yürürlükte kalması belli başlı tüm küresel aktörlerin çıkarınadır (Harvey, 2003: 208-209).¹⁴ Çin hükümeti ise giderek kentli bir toplum haline gelmenin beraberinde getirdiği istihdam yaratma mecburiyetinin yanında, küresel kapitalizm ile etkileşimin artmasına bağlı olarak ortaya çıkan yeni yaşam tarzından kaynaklanan toplumsal ve siyasal talepleri karşılamak (varlığını sürdürmek) adına "birikimin motorunun" durmaması için elinden geleni yapmaktadır.¹⁵ Ancak, aşırı birikmiş sermayenin 1997-1998 Asya finansal krizinin ardından ülkeye giriş yapması ulusal aşırı birikim krizi riskini arttırmaktadır. 1997 Krizi'nin ardından ülkenin bölgesel dinamizmi tek başına temsil eder hale gelişi, bu cazibe unsurunu taçlandıran DTÖ üyeliği¹⁶,

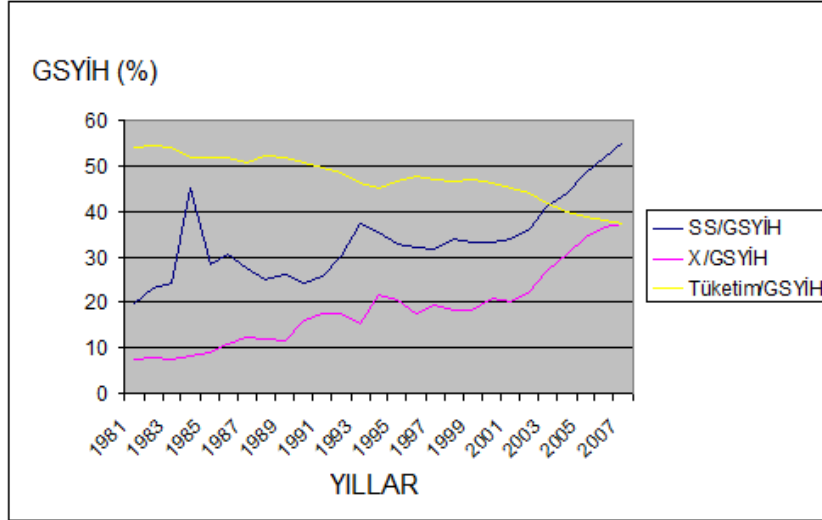
¹⁴ Bu çıkar ortaklığı ancak Çin'de gerçekleşecek bir devrim ile sekteye uğrayabilir. Böylesi bir olasılık karşısında ABD'nin jeopolitik bir çatışma başlatması beklenebilir (Harvey, 2003: 208-209; Li, 2005: 444).

¹⁵ Mao sonrası birikim rejiminin geldiği noktadan rahatsız olan Jiabao-Jintao liderliği, 2006 yılında yeni bir tarihsel görevlerinin olduğunu ifade ederek Deng-Zemin çizgisine kıyasla daha az liberal bir politika izlemeye başlamıştır. Programın adı "Yeni Sosyalist Kırsal"dır. Reformun yarattığı eşitsizlikleri ve artan kırsal tansiyonu azaltmak adına 5,2 milyar dolarlık bir paket uygulamaya sokulmuştur. Paket ile kırsal okullar ve hastane yapımına hız verilmesi, ürün desteklerinin artırılması öngörülmüştür. Vergi kolaylıkları sağlanmış, ayrıca üreticiler üzerindeki yerel hükümetlerin maddi baskı ve taleplerin azaltılmasına çalışılmıştır. Ne var ki, 800 milyon insan için birkaç milyar dolarlık ek harcamanın yaratacağı etki çok sınırlıdır. Köylülerin finansal yükünü bir nebze azaltan "Yeni Sosyalist Kırsal", liberalizasyon yolundan geri dönüş anlamına gelecek kapsam ve hedefe sahip değildir (Breslin, 2007: 183; Petras, 2006: 440).

¹⁶ 1997 Asya Finansal Krizi Çin'in DTÖ'ye katılım müzakerelerini hızlandırıcı etki yapmıştır. Krizden az etkilenmekle birlikte büyüme hızı yavaşlayan Çin, ihracatı ve yabancı yatırımı uyaracak yeni bir dinamiğe ihtiyaç duyuyordu. Tayvan'ın örgüte Çin'den daha önce üye olma olasılığının belirmesi de liderlik üzerinde üyelik için elini çabuk tutması yolunda ek bir baskı yaratmıştır (Feng, 2006: 62).

Çin'e yönelik beklentilerin büyümesine yol açmıştır. Bu beklentiler doğrultusunda ağırlıklı olarak yabancı şirketlerce¹⁷ hayata geçirilen sabit yatırımlar, ülkenin içinde bulunduğu yatırım-tüketim dengesizliğinin daha da belirginleşmesini beraberinde getirmiş; Çin'in bu dengesizliği giderme yolunda başvurabileceği yegâne araç olan ihracata bağımlılığı artmıştır (Hung, 2008: 153, 168; Beeson, 2009: 102, 106).

Şekil 2, yatırım-tüketim dengesizliğini ve bu dengesizliği gidermede ihracatın üstlendiği rolü ortaya koymak üzere hazırlanmıştır. İhracatın GSYİH içindeki payı, ele alınan dönem içinde düzenli bir biçimde artmıştır. Ancak, ihracat/GSYİH oranındaki artışın 2001 sonrasında bir tür sıçrama halini aldığı dikkat çekmektedir. Bu durum, iç pazarın geliştiğine yönelik son yıllardaki iyimser değerlendirmelere karşın, ülkenin dış pazarlar için üretim yapmayı sürdürdüğünü göstermektedir.

Kaynak: NBSC, 2008 Tablo 2.1., 2.17, 2.18, 5.4.'deki veriler kullanılarak oluşturulmuştur.

Şekil 2. Çin'in Büyüme Örüntüsü (1981-2007)

Çin'in aşırı birikim krizi riskini nötralize eden ihracat motorunun bu işlevi daha ne kadar yerine getireceği soru işaretidir. Çin, ihracat odaklı kalkınma stratejisini kendisinden daha önce izlemeye başlamış Asya Kaplanları'nın karşılaşmadığı bir kısıta sahiptir. Asya Kaplanları'nın parlak

¹⁷ Mao sonrasında gerçekleşen sabit yatırımlar dış iktisadi aktörlere bağımlıdır. Özellikle imalat sektöründe yoğunlaşan yatırımlar, bir noktadan sonra enerji, liman, kara ve demiryolu vb. altyapı inşasına yönelik kararlar üzerinde belirleyici olmaktadır (Hart-Landsberg; Burkett, 2007: 20). Bir tahmine göre, dış talep doğrudan ya da dolaylı olarak iç yatırımların yaklaşık %65'ini etkilemektedir (Gundzik, 2006).

günlerinde gerçekleştirdikleri ihracat, dünya pazarı tarafından uzun yıllar boyunca kolaylıkla emilebilmiştir. İhracat odaklı büyüme stratejisinin daha fazla ülke tarafından benimsendiği, hatta bir moda haline geldiği 1980 sonrasında bu görünüm daha dalgalı bir seyir izlemiştir. Çin'in ekonomik genişliği ve ihracat hacmi göz önüne alındığında ülkenin dünya piyasasına arz ettiği malların dünya piyasasında sonsuza dek emilemeyeceği ileri sürülmektedir (Hung, 2008: 168–169).¹⁸ Nitekim, Hung'un öngörüsünü destekleyen gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. 2008-2009 krizi ve bunun sonucunda daralan küresel talep, aşırı kapasite sorununu teorik bir sorun olmaktan çıkarmıştır. İhracat penceresinin kapanması karşısında ihracat odaklı faaliyetlerin yoğunlaştığı kıyı kentlerinde işten çıkarma, ücretlerde gerileme, başgösteren ödeme güçlükleri nedeniyle sosyal huzursuzluklar yaşanmıştır (Gulick, 2011: 19-20; Brenner, 2009).

Çin açısından asıl büyük risk, ABD tüketici piyasasına olan bağımlılığıdır. ABD'nin kişisel tüketim talebi Çin'in ihracat büyümesi üzerinde birinci dereceden etkilidir. Hong Kong kaynaklı yeniden ihracat ile birlikte ülke ihracatının %40 ila %50'sinin ABD'ye yapıldığı ileri sürülmektedir. Bu ihracatın tamamına yakını tüketim mallarından oluşmaktadır (Roach, 2006; Gundzik, 2006). ABD tüketiminin borçla finanse ediliyor oluşu ve bu tüketimin en önemli finansörünün Çin olması, iki ülke arasındaki saadet zincirinin daha ne kadar süreceği sorusunu akla getirmektedir (Hart-Landsberg; Burkett, 2006: 18). ABD ekonomisinin, dolardaki bir değer kaybı ya da emlak köpüğünün patlaması nedeniyle sarsılması ya da Çin'in yuandaki ani bir değerlenme ya da büyük ekonomilerden kaynaklanacak korumacılık yönündeki bir tercihle karşı karşıya kalınması küresel ölçekli bir krizi tetikleyebilir (Hung, 2008: 169). 2008-2009 krizi de göstermiştir ki, ABD'nin durgunluğundan kaynaklanacak bir ihracat azalışının AB bölgesi ve Japonya tarafından telafisi mümkün değildir. ABD'nin tüketimi Avrupa'dan 0,2 oranında, Japonya'dan 3,5 ve en önemlisi Çin'in tüketiminden 9 kat büyüktür (Roach, 2006).

Çin ile ABD'nin iç talebi arasındaki bu büyük fark göz önüne alındığında ülkenin, eğer bir aşırı birikim krizi riskini minimize etmek istiyorsa, endüstriyel kapasitesi ile iç tüketimi arasındaki açığı hızla kapatması gerektiği ortaya çıkar. Ekonominin iç talep doğrultusunda yeniden yapılandırılması acil bir öncelik olarak belirlenmezse, aşırı yatırım ve eksik tüketim trendlerinin olası çakışması ülkeyi ulusal aşırı birikim krizine karşı

¹⁸ Asya mucizelerinin son halkası olarak Çin'in ihracata dayalı büyüme stratejisini ilk iki kuşak ülkelerden ayıran tek unsur coğrafi büyüklük değildir. Çin'in ekonomik kalkınma serüveni 1990'larla birlikte ulusötesi şirketlere sıkı sıkıya bağımlı bir hal almıştır. İhracat ağırlarını kontrol eden önemli bir Çin şirketine rastlanmamaktadır. Oysa, Japonya, G.Kore ve Tayvan'da ihracata dayalı gelişme gerek imalat sürecinde gerek mal ihracında önemli ölçüde ulusal şirketlere dayalı olarak yürütülmüştür. Çin'in gelişiminin görece erken bir aşamasında yabancı firmalara açıldığı, bu durumun özellikle yüksek teknoloji sektörlerinde yabancı egemenliğine yol açtığı ileri sürülmektedir (Hart-Landsberg; Burkett, 2006: 21; 2007: 22).

fazlasıyla duyarlı hale getirecektir (Hung, 2008: 169–170; Li, 2008b: 28–30). Aşırı yatırım sorunu IMF raporlarında da kendine yer bulmuştur. Çin ekonomisi, aşırı yatırım ve diğer ülkelerden gelecek talebe olan bağımlılığı nedeniyle gittikçe artan bir riskle karşı karşıyadır. Raporda Çin'in aşırı yatırımın yanı sıra aşırı tasarruf sorunu ile de karşı karşıya olduğu vurgulanmakta, Çin'in tüketimini arttırmasının hem ülke hem de dünya için iyi olacağı dile getirilmektedir (Rajan, 2005). Yatırım-tüketim açığı üzerinde yükselen bu büyük tehlike ve bu doğrultuda yapılan uyarılar sanki hiç yokmuş gibi -ücretlilerin GSYİH'den aldığı paydaki gerilemeye bağlı olarak¹⁹- hanehalkı tüketiminin GSYİH içindeki payı 1990'ların başından bu yana sürekli biçimde gerilemektedir. Kapitalist birikimin mutlak yasası işlemekte, sermayenin organik bileşimi arttıkça belli bir miktardaki sermayenin emeğe olan ihtiyacı azalmakta, bunun sonucunda çalışanların milli gelirden aldığı pay gerilemektedir (Li, 1996: 138).²⁰

Özetle, Çin'in ABD pazarına olan bağımlılığı azaltılamazsa ülkenin bir gözü sürekli olarak ABD'nin aşırı tüketiminde ve cari açığını finanse etmede gösterdiği başarıda olacaktır. Çin'in ABD'nin kaderini elinde tuttuğu yolundaki çok popüler tezler, bir de bu bakış açısıyla masaya yatırılmalıdır²¹. Büyümesini sürdürmek için ulusal bir program yerine, hegemonun sermayesine ve neredeki hız keseceği belirsiz tüketim talebine bel bağlayan bir ülkenin geleceğin hegemon gücü olma ihtimali sorgulanmalıdır.

Çin'in güçlenişinden illa söz edilecekse bunun emperyal güçler ile kola bir güçlenme olduğu, ülkenin bir yandan güçlenirken diğer yandan tarihsel kapitalizmin ocağına odun taşıdığı hatırdan çıkarılmamalıdır. Nitekim, Petras da bu duruma işaret etmekte; "Made in China" ibaresinin Çinli iktisadi birimlere karşılık gelmediğini anımsatmaktadır. Petras, Çin'in ABD, AB ve Japonya'ya meydan okuyacağına yönelik değerlendirme ve beklentilerin çürük bir temele sahip olduğunu ileri sürmektedir. Yazar, Çin'in artan gücünün yerli iktisadi birimlerce kontrol edildiğinin çok şüpheli olduğu, finansın stratejik sektörlerinde, ihracat ve imalat faaliyetlerinde ulusötesi firmaların daha hızlı gelişme kaydettiğine vurgu yapmaktadır (2006: 425–426).

Buraya dek ortaya konulmaya çalışılan ortak yaşam ilişkisinin varlığı, realist okul içinde değerlendirilen önemli bir düşünür (H.A. Kissinger)

¹⁹ 1998 yılında GSYİH'den %53 pay alan ücret gelirleri, 2005 itibarıyla %41,4'e gerilemiştir (He; Kuijs, 2007: 11).

²⁰ İşin bir diğer vahim tarafı, hanehalkı tüketimindeki gerileme hükümet harcamaları tarafından telafi edilemeyişidir. Hükümet harcamalarının GSYİH'den aldığı pay 1978'den bugüne %13-16 bandında seyretmiştir (Lardy, 2007: 5).

²¹ Buraya kadar sözü edilen hassas dengenin varlığına karşın, ortak yaşam ilişkisinin yalnızca Çin'in dev döviz rezervleri ve ABD hazine kâğıtlarına yaptığı yatırımlarla ilgili olan kısmı ön plana çıkarılmaktadır (Arrighi, 2007: 359; Wallerstein, 2004: 2; 2005: 1-2). İlişkinin bir boyutunu öne çıkaran bu tercihte, Çin deneyinden sosyalizmin veya ulusal kalkınmacılığın artı hanesine yazılacak bir başarı öyküsü yaratma gayretleri kadar; ABD hegemonyasının sona erişine yönelik yeni kanıtlar arama çabaları da etkili olmaktadır.

tarafından da paylaşılmaktadır.²² Kissinger, Kaplan'ınki ile hemen hemen aynı dönemde yayımlanan makalesinde bambaşka bir realist pozisyon almıştır. Kissinger dünyanın ağırlık merkezinin Atlantik'ten Pasifiğe²³ kaydığı konusundaki yaygın kanıyı paylaşmakla birlikte, Çin ile yaşanacak bir hegemonya mücadelesinin kaçınılmazlığına yönelik tezleri sorgular. 19. yüzyıl Avrupa devletler sisteminin sahne olduğu mücadelenin aynısının içinde bulunduğumuz yüzyılda yaşanacağını varsaymanın, tehlikeli olduğu kadar yanlış da olduğunu ileri süren Kissinger, birçok şeyin yanı sıra nükleer silahların da küreselleştiği günümüz dünyasında Çin kaynaklı olası bir meydan okumanın politik ve iktisadi alanlarda gerçekleşeceğini, askeri bir meydan okumanın akla en son getirilmesi gereken ihtimal olduğunu ifade eder (2005). Kissinger bu tezini Çin'in emperyalist geleneğe sahip olmayışı ile destekler. Yazar, Batı ile Çin uygarlığı arasındaki stratejik kültür farklılığına şöyle işaret eder:

“Askeri emperyalizm Çin'in tarzı değildir. Önde gelen Batılı stratejik teorisyen Clausewitz, merkezi bir savaşın hazırlık ve idaresine göndermede bulunurken, onun Çinli muadili Sun Tzu, düşmanın psikolojik zayıflatılması üzerine odaklanır. Çin, hedeflerine dikkatli bir çalışma, sabır ve ayrıntıların birikimi yoluyla ulaşmaya çalışır, sadece nadiren başarılının tüm ödüle sahip olacağı bir restleşmenin riskini üstlenir (Kissinger, 2005)”.

Kissinger, Kaplan'ın çevreleme önerisini akıllıca bulmaz. Çin'in ortadan kalkmayacağını, Asya ülkelerinin bu ülke ile ticaret yapmaya devam edeceğini ifade eden Kissinger, kelimenin orijinal içeriğine uygun bir realist politika önerisi ortaya atmış, ABD'nin çıkarlarının Çin ile işbirliğinde yattığını ileri sürmüştür. Kissinger, Çin liderliğinin de bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarını azaltacak yatırımlar için ABD'ye ihtiyacı olması ve olası bir Soğuk Savaş'ın yaratacağı maliyetin, ÇKP'nin yaşam standartlarını yükseltme üzerine inşa ettiği politik meşruiyetini zedeleyeceği gerekçesiyle bu ülke ile iyi ilişkiler geliştireceğini ileri sürmektedir (2005). Kissinger'in liberal-realist pozisyonu, Jintao-Jiabao liderliğinin son yıllarda belirgin biçimde öne

²² Benzer bir görüş Brzezinski tarafından da savunulmaktadır. Brzezinski, saldırgan bir dış politikanın Çin ekonomisini felç edecek olaylar dizisine yol açacağını ileri sürer. ABD ile olası bir gerginliğin, deniz ticaretinin kesilmesi ve ülkeye petrol akışının durmasına yol açacağı üzerinde durur. Brzezinski iktisadi büyümeyi sekteye uğratabilecek en ufak bir gelişmeye tahammülü olmayan, iktisadi başarıyı meşruiyetinin en güçlü dayanağı olarak gören ÇKP'nin, gerginlik siyaseti izlemeyeceği görüşündedir (2005).

²³ Pasifik ile kastedilen bölgenin neresi olduğu, gerek kültürel değer ve ortak paydalar gerekse iktisadi bakımdan oldukça muğlaktır. Pasifik kavramı coğrafi açıdan bile tartışmalıdır. Dünyanın boş çeyreği olarak adlandırılan Pasifik bölgesi, Pasifik Yüzyılı, Asya-Pasifik Yüzyılı gibi tasarımlara konu olmaktadır. Bu tartışmaları özetleyen, Pasifik fikrinin arka planını sorgulayan çalışmalar için Bkz. Dirlik, 1998: 129-145; Scott, 2008: 96-101.

çıkardığı “barışçıl yükseliş” stratejisi ile birlikte düşünüldüğünde daha dikkate değer hale gelir.²⁴

Çin-ABD ilişkilerinin işbirliği temelinde biçimleniyor oluşu, Kissinger’in yaklaşımının günümüzü daha iyi tahlil ettiğine kanıttır. Çin’in, Kuzey Kore ve İran’ın ABD ile olan köklü sorunlarının çözümünde arabuluculuk rolünü üstlenmesi, bölgede ABD’yi tedirgin edecek ittifak arayışlarına mesafeli yaklaşması, ABD yönetiminin ise Savunma Bakanı Donald Rumsfeld aracılığıyla iki ülke arasındaki askeri bağları²⁵ geliştirmekten dem vurması, iki ülke arasında rekabetçi değil; işbirlikçi bir ilişkinin bulunduğunu ortaya koyan diğer somut göstergelerdir (Arrighi, 2007: 293). Diğer bir deyişle, Çin ile ABD arasındaki iktisadi ortak yaşam ilişkisi, dış politika tarafından gölgenmemekte aksine pekiştirilmektedir. G. W. Bush yönetimince yürütülen çatışmacı olmayan nadir politikalar arasında yerini alan Çin politikası, B. Obama döneminde de radikal bir değişikliğe uğramamıştır. Her ne kadar dış politikada bir Obama Doktrini’nden söz etmek henüz mümkün değilse de özelde Çin, genelde Doğu Asya ile olan ilişkilerde devamlılığa daha çok önem verildiği gözlemlenmektedir (Green, 2009: 2). Nitekim Obama’nın 2009’un Kasım ayında Çin’e yaptığı ziyaret, ÇHC Devlet Başkanı Hu Jintao’nun 2011 yılı başındaki iade-i ziyareti bu devamlılığa işaret etmektedir. Ülkeler arasındaki iki taraflı diyalog ve işbirliği, iklim değişikliği ve alternatif enerji alanlarını da içerir biçimde geliştirilme yolundadır. Ayrıca Çin, iki ülke arasında uzunca bir süredir polemik konusu olan aşırı değerli kur politikasının sertlik dozunu azaltmaya yönelik adımlar atmaya başlamıştır²⁶.

²⁴ Çin’in yeni kuşak liderliği “barışçıl yükseliş” ve “barışçıl gelişme” doktrinini ülkenin siyaset kültürünün vazgeçilmez araçları olan sloganlarla ifade etmişlerdir. Başkan Jintao, “Dört Evet” ve “Dört Hayır” sloganları yoluyla ülkesinin dünya siyasetinde izleyeceği yolu açıklığa kavuşturmaya çalışmıştır. “Dört Evet”, işbirliğini geliştirme, güçlükleri azaltma, güven inşası ve meydan okumadan kaçınmayı temsil eder. “Dört Hayır” ise hegemonyaya, bloklara, güç kullanımına ve silahlanma yarışına hayır temsil eder. Başbakan Jiabao ise ülkesinin 19. yüzyılın ortasından bu yana her zaman saldırıya uğrayan taraf olduğunu, hiçbir zaman bir başka ülkeyi işgal eylemine girişmediğini anımsatarak; ulusal savunma politikalarının kendilerini savunma amaçlı olduğuna işaret etmiştir (Arrighi, 2007: 291–292). Beeson da Çin’in askeri harcamalarının -yüksek profilli eleştirilere karşın -görece mütevazı olduğunu ileri sürer ve ülkenin askeri teknolojik ilerlik açısından ABD’nin yirmi yıl gerisinde olduğuna yönelik değerlendirmelere yer verir (2009, 102-103).

²⁵ Askeri bağ meselesinin, ilk bakışta dikkati çekmeyen, ilginç bir boyutu vardır. Çin’in ABD’yi finansmanının yalnızca tüketicilerle harcamalarıyla sınırlı olmadığını, ülkenin Pentagon’un silah projelerinin de kreditorü olduğuna dikkat çekilmektedir. Çin’in ABD’nin emperyal yayılmacılığına olan desteğinin dünya çapında Çin karşıtı milliyetçi-korunmacı tepkilere zemin hazırlamakta olduğu ifade edilmektedir (Gulick, 2011: 21).

²⁶ Tüm bu ilerlemeler iki ülke arasında sorunlar olmadığı anlamına gelmez. Çin’in döviz merkantilizmi boyutuna varan aşırı değerli kur politikası, siyasal reformlarda ayak diremesi, ABD’nin Tayvan, Tibet ve Uygur politikalarının Çin liderliğinde yarattığı tedirginlik, kısa ve orta vadede aşılması güç sorunlar olarak dikkat çekmektedir. İki ülke liderleri diplomasi sanatına uygun biçimde ilişkileri zaman zaman geren bu hususları olabildiğince geri plana atmayı, ortaklıkları öne çıkarmayı tercih etmektedirler.

IV. Sonuç Yerine

Çin'in izlediği "barışçıl yükselme" siyasetinin samimiyetinden duyulan şüpheler üzerinde yükselen muhafazakâr realist yaklaşımlar, bu ülke ile ABD arasında bir gerilim yaşanmasının kaçınılmazlığına vurgu yapmaktadırlar. Ortada geç kalkan, ihtiraslı bir güç vardır ve bu gücün geçmişteki örneklerden (Almanya, Japonya) farklı hareket etmesi için bir sebep yoktur. Sorun böyle konulunca, ortaya atılan politika önerileri de ABD'nin hegemonik konumunun sürdürülmesi ve pekiştirilmesi doğrultusunda biçimlenmektedir.

Oysa dünya ekonomik-politik coğrafyasına muhafazakar realist paradigmanın dışından bakıldığında Çin'in revizyonist bir devlet değil, kapitalist dünya-ekonomisinin kendini yeniden üretmesini sağlayan çarkın büyük bir dişlisi olduğu görülür. Yeni tarihsel rolünü ve misyonunu "ekonomik modernizasyonu ve üretici güçleri geliştirmek" olarak tanımlayan Mao sonrası liderlik, tercihini ABD önderliğindeki küresel status quo'nun devamından yana kullanmıştır. İki ülke dışışleri sözcülerinin Tayvan, Tibet ve Uygur özerk bölgesi vb. konularda zaman zaman giriştikleri polemikler, artık kanıksanan ritüeller haline gelen deniz manevraları şu gerçeği değiştirmemektedir: "Çin üretir ve borç verir, ABD borç alır ve harcar".

Saldırgan realizmin dünya algılayışı ve politika önerileri küresel iktisadi konjonktürü ve Doğu Asya devletlerarası ilişki düzenince desteklenmemekte, bizzat ABD yönetimi katında gereken desteği bulamamaktadır. Çin'in, 20. yüzyılın ilk yarısındaki Almanya ve Japonya'dan farklı olarak, merkantilist/komşuyu yoksullaştırıcı politikalar değil, Rikardiyen bir iktisadi bütünleşme politikası izlemesi bir başka gerçeğin görmezden gelinmesi anlamına gelmemelidir. Devlet ve güç merkezli anlayışa sahip Amerikan entelektüel çevrelerin, bir güç kayması emaresi gördüklerinde gözlerinin ne denli kararabildiğini, dünya halklarını nasıl nesneleştirebildikleri unutulmamalıdır. 21. yüzyıl dünya ekonomik politik coğrafyasının karmaşık doğasını anlamaktan uzak, deterministik ve saldırgan "zihin egzersizleri", bölge ve dünya halklarının ödeyeceği büyük bedeller üzerine kuruludur. Asıl önemlisi ve tehlikelisi böylesi zihin egzersizleri, tüm kuramsal açmazlarına ve komplo içeriklerinin yüksekliğine karşın, karar alıcılar nezdinde zaman zaman ciddi kabul görmektedir.

KAYNAKÇA

- ARRIGHI, G. (2005) States, markets and capitalism, East and West, M. Miller(der.) *Worlds of Capitalism* içinde, Routledge, New York & London, 109-145.
- ARRIGHI, G. (2007) *Adam Smith in Beijing*, Verso, London & New York.
- ARRIGHI, G., Silver B.J. (1999) *Chaos and Governance in the World System*, University of Minnesota Press, Minneapolis.
- ARRIGHI, G. vd. (2003a) Introduction: the rise of East Asia in regional and world historical perspective, G. Arrighi vd.(der.) *The Resurgence of East Asia* içinde, Routledge, New York & London, 1–16.
- ARRIGHI G. vd. (2003b) Historical Capitalism, East and West, *The Resurgence of East Asia* içinde, G. Arrighi vd.(der.), New York & London, Routledge, s. 259-333.
- BEESON, M. (2009) Hegemonic transition in East Asia? The Dynamics of Chinese and American power, *Review of International Studies*, Vol.35, No.1, 95–112.
- BRENNER, R. (2009) A Marxist explanation for the current capitalist economic crisis, *Hankyoreh*, January 22, (Erişim) <http://links.org.au/node/957>, 06.05.2011.
- BRESLIN, S. (2007) *China and the Global Political Economy*, Palgrave Macmillan, New York.
- BRZEZINSKI, Z. (2005) Make Money, Not War, *Foreign Policy*, January-February, Issue 146.
- CHIN, L. (2005) China in America's cross-hairs: Robert D. Kaplan and neocon hawks clamor for the new Cold War, *The Wilderness*, (Erişim) http://www.fromthewilderness.com/free/ww3/062005_kaplan_clamor.shtml, 03.05.2011.
- DIRLIK, A. (1998) *The Postcolonial Aura: Third World Criticism in the Age of Global Capitalism*, Westview Press, Colorado.
- FENG, H. (2006) *The Politics of China's Accession to the World Trade Organization*, Routledge, New York.
- GÖKTEN, K. (2009) *Çin Ekonomisi'nde Dönüşüm ve Kapitalist Dünya Sistemine Eklemlenme Süreci 1978-....*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- GREEN, M.J. (2009) *U.S.-China Relations under President Obama*, The Brookings Institution, Washington.
- GULICK, J. (2011) The Long Twentieth Century And Barriers To China's Hegemonic Accession, *Journal of World-Systems Research*, Vol.17, No.1, 4-38.
- GUNDZIK, J. P. (2006) What a US Recession Means for China, *Asia Times Online*, (Erişim)

- http://www.atimes.com/atimes/Global_Economy/HI27Dj01.html, 16.03.2009.
- HART-LANDSBERG, M., BURKETT, P. (2006) China and the Dynamics of Transnational Accumulation: Causes and Consequences of Global Restructuring, *Historical Materialism*, Vol.14, No.3, 3-43.
- HARVEY, D. (2003) *New Imperialism*, Oxford University Press, New York.
- HE, J., KUIJS, L. (2007) Rebalancing China's Economy-Modeling a Policy Package, *World Bank China Research Paper*, No.7, (Erişim) http://www.wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDS/IB/2008/01/17/000333038_20080117014506/Rendered/PDF/418590NWP0Reba1economy0WP701PUBLIC1.pdf, 02.05.2009.
- HUNG, H. (2008) Rise of China and the global overaccumulation crisis, *Review of International Political Economy*, Vol.15, No.2, 149-179.
- KAPLAN, R.D. (2005) How We Would Fight China, *The Atlantic*, June, (Erişim) <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2005/06/how-we-would-fight-china/3959/1/>, 21.04.2011.
- KISSINGER, H.A. (2005) China: Containment Won't Work, *Washington Post*, (Erişim) <http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2005/06/12/AR2005061201533.html>, 14.04.2009.
- LARDY, N. R. (2007) China: Rebalancing Economic Growth, *The China Balance Sheet in 2007 and Beyond*, Center for Strategic and International Studies and the Peterson Institute for International Economics, Washington, 1-24.
- LI, M. (1996) *Capitalist Development and Class Struggles in China*, (Erişim) <http://www.econ.utah.edu/~mli/Capitalism%20in%20China/Index.htm>, 16.12.2008.
- LI, M. (2005) The Rise of China and the Demise of the Capitalist World-Economy: Exploring Historical Possibilities in the 21st Century, *Science & Society*, Vol.69, No.3, 420-448.
- LI, M. (2008a) *The Rise of China and the Demise of the Capitalist World-Economy*, Pluto Press, London.
- LI, M. (2008b) An Age of Transition: The United States, China, Peak Oil, and the Demise of Neoliberalism", *Monthly Review*, Vol. 59, Issue 11, 20-34.
- MADDISON, A. (2007) *Chinese Economic Performance in the Long Run*, OECD, Paris.
- MEARSHEIMER, J.J. (2001) *The Tragedy of Great Power Politics*, W. W. Norton & Company, New York & London.
- MEARSHEIMER, J.J.(2005a) Better to be Godzilla than Bambi, *Foreign Policy*, January-February, Issue 146.
- MEARSHEIMER, J.J. (2005b) The Rise of China Will not be Peaceful at All, *The Australian*, November 18.
- NBSC (2010) *China Statistical Yearbook*, China Statistics Press, Beijing.

- NURUZZAMAN, M. (2006) Beyond the Realist Theories: 'Neo-conservative Realism' and the American Invasion of Iraq, *International Studies Perspectives*, Vol.7, No.3, 239-253.
- PETRAS, J. (2006) Past, Present and Future of China: From Semi-colony to World Power, *Journal of Contemporary Asia*, Vol.36, No. 4, 423-441.
- PINKERTON, J.P. (2005a) Superpower Showdown, *The American Conservative*, November, (Erişim) <http://www.amconmag.com/article/2005/nov/07/00007>, 15.04.2009.
- PINKERTON, J.P. (2005b) Red Sun Rising, *The American Conservative*, May 9.
- RAJAN, R. G. (2005) Global Imbalances — An assessment, *IMF Research Department*, (Erişim) <http://www.imf.org/external/np/speeches/2005/102505.htm>, 13.03.2009.
- RICE, C. (2000) Promoting the National Interest, *Foreign Affairs*, Vol.79, No.1, 45-62.
- ROACH, S. S. (2006) The Fallacy of Global Decoupling, *Morgan Stanley*, (Erişim) <http://www.morganstanley.com/views/gef/archive/2006/20061030-Mon.html>, 16.03.2009.
- SCOTT, D. (2008) The 21st Century As Whose Century?, *Journal of World Systems Research*, Vol. 13, No. 2, 96-118.
- SHENKAR, O. (2005) *The Chinese Century*, Wharton Scholl Publishing, Upper Saddle River, N.J..
- STONE, J. (1994) Bismarck and the Containment of France, 1873-1877, *Canadian Journal of History*, Vol.29, No.2, 271-304.
- UNCTAD (2009) *World Investment Report 2009:Transnational Corporations, Agricultural Production and Development*, UN, New York & Geneva.
- UNCTAD (2010) *World Investment Report 2010:Investing in a Low-Carbon Economy*, UN, New York & Geneva.
- WALLERSTEIN, I. (2004) China and the U.S.: Competing Geopolitical Strategies, *Fernand Braudel Center*, Commentary No.151, (Erişim) <http://www.binghampton.edu/fbc/commenttr.htm>, 16.04.2008.
- WALLERSTEIN, I. (2005) The U.S., India and China, *Fernand Braudel Center*, Commentary No. 166, (Erişim) <http://www.binghampton.edu/fbc/commenttr.htm> 16.04.2008.
- WANG, Y. (2004) Offensive Realism and the Rise of China, *Issues & Studies*, Vol.40, No.1, 173-201.
- WTO (2010) *International Trade Statistics 2010*, WTO Publications, Geneva.
- ZHENG, B. (2005) *China's Peaceful Rise*, Brookings Institution Press, Washington.